САНА ОТОХ

ЧУРАПЧЫ ОРОЙУОНУН ХАҺЫЛАТА

ХАҺЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЬЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 78 (7463) ⊙ 1993 сыл, От ыйын 3 күнэ. Субуота ⊙ Сыбаата 1 солк, 50 харчы.

Эҥигини хайдах хааччыйалларый?

ҮБҮЛЭЭҺИН, ҮП-ХАРЧЫ БЫҺААРАР

Чурапчыгаары «Агротехснаб» акционерний общество директора В. Н. Филипповтыын бэсиэдэлэҥнибит быста-быста салҕанар. Субу-субу телефон тырылаан кэлэ турар, ол аҕэсин Василий Николаевич: «Кэлиҥ, ылыҥ, быаарыахпыт, эбэтэр ыскылааттан билсиҥиҥ», — эҥин диэн быһаччы эппиэтэһар. Кабинетын таас ааныгар уочараттааччы биир оҥнук бүппэт. Атын да специалистар хоторуттар кинрин-тахсыы уҕараабат. Быһата, бу тэрил. тэҕэ кадыйаччы үгүс.

—Балаҕаннаабыт ыарахан. Үп-харчы суох. Хаһаайыстыбалартан 87 мөлүйүөн ылар иэстээхпит. Онон бэйэбит эмиэ курдат иэскэ баран олоробут. Ылар ссудабыт барыта оҥно бара турар, туугу да чорботуммаппыт, —диэн директор кэпсэтиини быһаччы кыбыттарбыт боппуруоһуттан саҕалыыр.

Кырдьыга, туугу да диэбит иһин, кэпсэтиибит сүүмэ, ис хоһоона бүтүннүүтэ бу бүгүн хаҥа да «ыарыы» буолбут боппуруоска кэлэн иҥэ турар. Урукку буолбатах. Билигин хаһаайыстыбалар сайаапаналарыттан төһөтүн-хаччатын аҕаллыгыт, хааччыйдыгыт диэн ыйыталаһар да олуона курдук. Билигин ким харчылаах, үптээх ыскылаакка туох баарын кэһэ сылдьан тута төлөһөн ылан барыан да сөп. Ол эрээри бу государстволтан үбүлэнэр, киниэммит ссуданан туһанар акционерний тэрилтэ сайаапканан үлэлиргэ мөккүһэр. Ол аата хайа кыалларыгар хаһаайыстыбалар сакаастарын буларга-аҕаларга улахан интэриэстээх.

—Хаһаайыстыбалар интэриэстэрин толору үөрэтэ, көрө, учуоттуу сатыыр идэтийбит соҕотох тэрилтэ —биһиги эрэ. Атын коммерческай структуралар албаатылар эрээри, олор биир-икки көрүҥү сыналаан атыылаан-батаран баран эрдиллэхтэрэ суоҕа. Оттон биһиги хайа кыаллары-лаар ити хабалаллаах ссуда бырыһыанын уонна хамнаһы төлөөһүнтэн онуйуө суохтар. Били бир иэдэскин оҕустахтарына, иккискин тоһуй диэбит тэҥэ буоларыгар тахсар.

«Агротехснаб» маннык балаһыанньаны өйдөөн, хаһаайыстыбалар 2-3 мөлүйүөнүгэ диэри киниттэн иэс ылан туһаналларыгар соҥноспут. Бу туһугар көмө, тыын ыллаттарыы. Ол эрээри ити суума аһара барара үгүс. Оннооҕор үрдүкү бэйэлэрин тэрилтэлэрэ «Сахаагротехсервис» компаниялара эрдэ ссуданан туһаммакка киин базаларыгар техника, саппаас чаас кэлиитэ аҕырыммыы -сылдьыбыта бу кэлин көнөн эрэр эбит. «Ссуда ылыҕыттан дьэ хамсаан, кэлэн-баран эрэллэр», — диэн буолла.

Коммерческай тэрилтэлэр ити трактор, массыына аҕалан атыылаабыттарын иһин, саппаас чааһынан бу «Агротехснаб» эрэ хаччыйар кыахтаах. Бу өртүнэн интэриэс өссө улаатан иһэр. Быйыл саппаас чаас кэлиитэ оҥнук куһаҕана суох. Маньаха үлэ тэрооһинэ да сонун. Ол курдук, «Агротехснаб» маннан быһаччы Россия киин куораттарын заводтарыгар баран сакаастары оҥортуур буолбут. Холобур, Ульяновскайга, Москваҕа, Минскэйгэ быһа тахсыталаабыттар. Минскэйтэн МТЗ-82 тракторлары аҕалан эмиэ атыылаабыттар. Ити —биирэ. Иккиһинэн, «Илин эҥэр» программа иитин иһиэн өрүс илин эҥэриэҕэ оройуоннар «Агротехснабтара» эмиэ тыл-тылга киирсэн хардарыта биирэ үлэлиллэр. Ол курдук, Майаттан ЗИЛ автомашина. Таатттан «Урал» автомашина чаастарын ылбыттар, оттон чурапчылар киин заводтартан саппаас чаастары аҕалан түгэллиттэр, ону тэҥэ бу оройуоннар быһа сибээстэһэр заводтарын үлэлэстэн туһаныыга киирбиттэр. **«Агротехснаб»** сайаапка быһыытынан арыы сыахтарын, эт-үүт комбинатын оборудованиеҕа, техникаҕа сакаастарын эмиэ толоро, кыалларынан хаччыйа сатыыр. Киниилэр эрэ буолбатах. Бириэмэ көрдөбүлүнэн, төлөһөр буоллахха, бааһынайдар, чааһынай да дьон кыаллаларын эмиэ толуйа сатыыр былаанныах. Оннук даҕаны үлэлиир.

«Агротехснаб» маҕаһыына, Иннинэ, үлэ, хаччыйыы киин нөҥүө буолуо. Ыскылааттан сайаапканан эҥин диэн буолбакка, ким кэлбит маҕаһыынга киирэн туох баарын, тардыллыбытын көрөн, сөбүлээн аахсар усулуобуйата үөскэтиллиэхтээх. Онон сылаас ыскылаат, саҥа маҕаһыын үлэҕэ бэриллиэхтээхтэр. Кистэл буолбатах, коммерческай тэрилтэлэр үөскэтиннэрэ конкуренцилны үөскэтэр. Холобур, «Саханитеррос» эмиэ от охсордорун, мунньардарын атыылыыр, киин хаһыаттарга сотору-сотору атын да коммерческай тэрилтэлэр ол-бу араас автомашиналары, тракторлары, оборудованиелары, холбонор техникалары атыылыыллар, атастаһалларын туһунан тарҕатыллар, рекламаланар. Онон даҕаны «Агротехснаб» акционернай общество бэйэтин акционердарыгар хаччыйыы сулуустатын сонуннук, интэриэстээхтик тэрийдэҕинэ, үлэлэстэҕинэ эрэ табыллар.

Итиннэн манна эппиэтинэс улаппытын билиҥэллэр. Кылаабынай, хаччыйар тыа хаһаайыстыбаннай тэрилтэлэрэ үбүнэн-аһынан кыахтаах буолуохтарын наада. Муҥ сатаатар, утары төлөһөн иһэр гына. Ити — биирэ. Иккиһинэн, хабалаах ссуда эрэиэрэллэрин курдук, 28 бырыһыанга туһаннарыллар гына түһэрии ситиһэр наада. Хайдах да буолбутун иһин, бүгүн, эрэл сүппэтэ наада.

С. МАКСИМОВА.

„Оттоохун—93“

БЭЙЭ СИРДЭЭҔЭ — ТИРЭХ

Оройуонтан баһылаах хаһаайыстыбаларын тэрилтиилэрэ аны оннук сонун буолбатах. Бастаан утаа төһө да туора көрүллүбүттэрин, атарахсытыллыбыттарын иһин, кэлин аны рынок кытаанах ытарчатыгар ыытардаллар да, үчүгэй ааҥ буорта түспүт сиэмэ кэриэтэ баһынайыынан барыы сириэдийэр. Бу биир өртүнэн туох эрэ саҥаҕа, сырдыкка талаһыы, иккис өртүнэн өбүгэ үтүө дьарыгар, бэйэни бэйэ көрүнэн-истинэн, дьаһанан олоруутугар тардыһыыга холбоонноох.

Оннооҕор сириэн-уотунан кырыымчык оройуон киниигэр бэрт хотуулаахтык сананан баһынайынан барыы баар. Быйылгыттан бэйэлэрэ ассоциация тэринэн буруо таһаарыналлар. Ассоциацияҕа дол курдук 50 хаһаайыстыба киирдэ. Маанна оройуон атын нэһилиэктэрин биирдэм баһынай хаһаайыстыбалара эмиэ бааллар.

Баһынайдар, билигин ханна да буоларын курдук, оттоохунуга тэриналлэр-сөхсүналлар. Хаһаайыстыбалар 152 киһиэхэ барыта 1414 гектар сирдээхтэр. Оптуналарын көрүналлэр, оҥостуналлар. Сорох-сорохтор күрүө-хаһаа туттан ыраастыллар, ходуһаларын ыраастаналлар, оҥостуналлар. Быйылгы үүнүүнү тойоннооһуннара аҕаас. Ол эрээри, бастатан бэйэ сирин хоруйарга суоттаналлар. Ол кэнинэ эрэ ааҕыынан-суоттаан атын сирдэртэн эбии сир-уот көрдөһө бараҥа баҕалаахтар да суох буолбатахтар. Сорохтор ыаллыы Амма, Таатта, чугастааҕы Нам оройуоннарыгар сылдьыталаатылар.

—Туруорсан Тайҕа, Туолугу үрэхтэригэр арендаҕа оттуурга сир анаппыппыт. Ити бэйэтэ 900-чэкэ гектар сир. Бу сирдэри оҥорторорго кэпсэтиһии эрдэттэн баара эрээри, кэлин үбүлэһии суоҕуттан уһаата. Амма үнүүр сирдэргэ эрэ хиниыты эмэ көрдүлэр. Биниги ити сирдэрбит Амма бэтэрээ өртүгэр сыталлар. Тайҕа эмиэ үрах сир, оттоммотоҕо быданнаата, Улахан Туолугу—Туолума саламата. Тамалаҕаннаах, уулаах сир. Маанна эрдэ «Тойтоон» баһылаай хаһаайыстыбата эрэ сир сыһыаттарын оттообута. Эрдэ киирбит буолан 50-ча гектар сири оҥорторбут. Бюджеттан көрдөрөн үлэни ыытта. Атыттар да арендаҕа ылан оттоон бардаллар, сыыйа оҥостон иһиэ этилэр, —диир «Чурапчы» баһылаай хаһаайыстыбатын ассоциациятын председателэ В. И. Новгородов.

Быйыл ассоциация бас билэр бу сирдэриттэн сир түүлэһиэн баҕалаахтар баар буолуулуктар. Холобур, итиннник сакаас-сайабыльаннаа Бахсы эҥэрдээҕилэртэн уонна бу сэлиэннээ иһиттэн 3—4 хаһаайыстыбаттан киирбит. Арендаҕа ассоциация биирдии сылынан дуогабардаһарга былаанныыр. Бу да өйөбүл. Итиннник, дьон кэлиитэ-атаҕа үөрэнэн оттоон бардаҕына, сир-уот да ыраастанан, көрүллэн иһиэ буоллаҕа. Быһата, сиргэ киһи кэлиитэ тиийиэ, тыына илгийиэ эрэ кэрэх, ханнык да сир тиллиэ, сэргэхсийиэ буоллаҕа дии. Оттон ассоциация быйыл буолбатаҕына, кэлэр сылларга бу сирдэри оҥорторорго мөккүһэр саналаах. Бюджеттан үбүлэһии көрүллүөн аада. Ол кыаллыбат.

Оттоохунуга анардас иликэн ыраапканнык. Баһылаайдар да, ордук эрдэ тэриммиттэр, техника өртүнэн балачча хаччыйна сатаатылар. Кэнинилэр уустук балаһыанньаалаахтар. Билигин техника сыаната 3—6 мөлүйүөнэ тиийдэ, ол өссө төһө үрдүөҕэ биллибэт. Уматык сыаната биир оҥнук, үүнэ-тэһиинэ суох барда. Быйыл тонна от төһө-харча сыаналанарын сэрэйэр дөбөҥ, биллэн турар, улаатыы өртүгэр барыа. Онон баһылаайдар өлүү сирдэрин хоруйдахтарына, тастан эбии оттуур сирдэннэхтэриинэ эрэ сүөһүлэрин киттэр кыахтаахтар. Атыылаһыы курдук буолуо дуо, бэйэ оттообута эргичи барыстаах. Ханнытын да иһин бэйэ өлүү сирдээҕэ ордук, оттон сирдэриттэн адьас ытыс соттуттар ити аренда сириттэн тиксиэхтэрин сөп.

С. СМИРНИКОВА.

Москва уобалаһа. «Подмосковье» научнай-производственнай холбоһуна — Россия Хара буора суох зонатын бөдөҥ научнай киниэ. Кини үлэтин сүрүн хайысхатынан үрдүк үүнүүнү биэрэр туорахтаах культуралар суортарын айыы. Манна барыта 30-тан тахса лабораториялар, отделлар бааллар, олорго 400-кө кэриҥэ научнай сотрудниктар үлэлиилэр. Киниилэр бэрт элбэх опыттары оҥороллор, саҥа суортар ыһыллыбыт баһыыкаларын чинчийэллэр.

«Подмосковье» научнай-производственнай холбоһуна Мерецкэй аатынан, «Толстопальцево» опытнай-экспериментальнай хаһаайыстыбалар эмиэ киирсэллэр. Киниилэр баһыыкаларыгар үрдүк үүнүүнү биэрэр саҥа суортар боруобаланаллар. Ону тэҥэ тымныыны, курааны тулуйуммуоларга борэбиэркэлэнэр.

Снимоктарга: лабораторияларга искусственнай климаты үөскэтии; болоҥ сиэмэни тиэйии.

С. Панов фотота (РИТА—ССТА).

■ *Сэбиэт туруорсар*

КЫНДАЛГА ОСКУОЛА НААДА

Сайыныс Субуруускай аатынан табаарыстыба сүөбүлэрэ бары Кындал эргин сайылыктаналларын аахса барбакка, кыһыҥны ортүгэр маннык 200-тэн тахса субан, 60-на ыаннык уонна сылы эргиччи сылгы базата баарын эттэххэ, бу сир үбү-аһы үрүлүтэр бөҕөр сүрүн производственнай учаастак диэн ойдөбүлү биэриэххэ сөп диэн саныыбын. Кини сирин-уотун кодьүүстээхтик туһаныы үлэһат дьонтон бэйэлэриттэн быһаччы тутулуктаах. Ол иһин Болтоҥо кэбиниэтин салалтата манна төһүү үлэһиттэри олохсутар соруктаах. Оскуола-сад аҥыллыбыта, билигин онуоха эмиэ балаҕанныы типтээх нуухуна тутулла турар. Балыыһа дьэтин ситэрии бөрт ыраттан тардыллан турар, 4 квартираалаах дьон олорор уопсайа тутуллар. Кындалга билигин 105 киһи, оҕолуун-уруулуун аахтахха, олороллор. Уон сэттэ детсадка сылдьар, 7 оскуолаҕа үөрэнэр оҕолоохтор.

Учаастак иннинэ сайдан барыыта, манна дьон олохсуйуута оскуоланы кытта быһаччы сибээстээх. Ааспыт саас олунньу 2 күнүгэр Кындал олохтоохторун уопсай мунньахтара буолбута. Онно көтөҕүллүбүт биир сүрүн боппуруоһунан оскуолаҕа V—VI кылааһы эбии аспытарыы диэн этэ. «Оҕобутун коммерческай да оскуолаларга биэрэн үөрэттэриэхпит»,—диир биирдиэн төрөппүттэн уратылар бары миэстэтигэр оскуола баар буоларыгар баҕаралларын эппиттэрэ. Оҕо кыра сааһыттан ийэтин-аҕатын кытта бииргэ олороро кини интеллектигэр ураты оруоллааҕын этэ да барбакка, билигин курдук, ас-үөл сыаната ыараабыт кэмигэр оҕону ыалга айахтаан олордуу ыарахана өйдөнөр. Ол иһин уопсай мунньаҕынан ууран Кындал оскуолатыгар эбии кылаас астарыы туһунан үөрэх ороһуоннаах-ааҕы управлениетыгар туруорсубунут. Боппуруос бас ыйын ортотугар руно сабиэтигэр көрүллүбүтэ да биһиэхэ туһалыыр быһаарыы кыайан ылыллыбатаҕа. Бастакытынан, база суох (кылаас аһар миэстэ. учууталлары олордор дьиэ) диэбиттэр. Оттон олохтоохтор ити туһунан ол мунньахха эмиэ кэпсэппиттэрэ уонна кылааһы аһар миэстэни таһаарыахха сөп диэн быһаарбыттара. Саҥа кэлэр учууталлары олохтоох салалта дьиэ-уот булан олохтуон сөп. Иккиһиэн, биир-икки учуутал тиийэн бары предметтэри үрдүк таһымнаахтык үөрэтэллэрэ кыаллыа суоҕа, оҕолоргут кэлин хомойо сылдьыахтара диэбиттэр. Мин саанаабар, ити боппуруоһу быһаарартан эрэ куотуна сатааһын, маннык ылааһы мөкүнан оҕо буолбатах, аҕыйах оҕону кытта учуутал үлэлиэн сөп.

Үйгу-быйаҥ олохтоохор, дьон олоҕо туһаар суола быраҕыллыбыт учаастактары, алаастары иччилээн туһаҕа таһаарыы, дьон үмүөрүнэн олорор сирдэриттэн аҕыйатан тарҕатыы буолар. Байэбит да олохпут холобурутан көрдөххө онуок буолбат дуо? Ылан көрүг Чуралчы сэлиэниэтин. Диринг? Толоохох үгүс киһи кыараҕас сиреэ сиэллэн олороллоруй? Ол түмүтэр уһаайбалара суох, бэйэлэрин айахтарын иттиэлэриигэр кыраны да оҥорботтор, барытын атыылаһарга тиийэллэр. Хас биирдии ыал, муҥ саатар, туос бөйөтэ сиир хортуоппуйун, хаппыыстатын, оҕуруотун аһын, сороҕун да буоллун, үүнэринэрэ, биир-икки ыаахтааҕа, куруссаны, куһу-хааһы эмтэрэ буоллар ас-үөл проблематын балачча быһаарыа этибит, оҕолорбут интиллиилэригэр да туһалаах буолуо этэ. Онон кырыы сирдэр, саҥа сүүрүөхтэригэр туран эрэр учаастактар кыһалҕаларыгар ордук болҕомтолоох буолуохха баара. Бүгүн мүлчү туттахпытына, сарсын дьон саныатын түмэн, көҕүлээн итинник сирдэрбитигэр ыытар ыарахан буолуоҕа. Буолан баран биһиги наһилиэктитигэр, тоҕо диэтэххэ, ити Кындалы дойду оҥостоору тахсыбыт дьон үгүстэрэ манна дьиэлээх-уоттаах, уһаайбалаах дьон. Онтон арахса-арахса үлэлии баран бараннар аны оҕолоруттан кытта араҕыстахтарына, бу дьон сүүйтэрэллэрэ үгүс.

Итинник этэн тураммын, үөрэх ороһуоннааҕы управленнета бу боппуруоһу өссө төгүл үөрэтэн көрөрүгэр уонна күһүҥү кэтэҕиннэрбэккэ быһаарыытын биэрэригэр баҕарабын. Күһүн атын үлэҕэ хамнаска үтүрүһүү эльбэх, онно тиийэн барытын түмэн баран кыайтарбата дии сылдьыбат гына. Кындал оскуола-садыгар аастыт үөрэх дьылыгар ороһуон кыра учаастактарын оскуола-садтарын салайааччыларын семинара ыытыллыбыта. Онно кындаллар үлэлэрин улаханнык хайҕаабыттара, өссө экспериментальнай оскуола-сад оҥорорго диэн этии киллэрбиттэрэ. Онон кэлэр үөрэх дьылыгар V уонна VI кылаастар аҥылыннахтарына дааҕаны биллиии, оҕолорго сөптөөх нитиини биэриигэ ирдэбил туруоруллуоҕа диэн эрэниэххэ сөп.

Александра КОЛЕСОВА,
Болтоҥо сельскэй Сэбиэтин председателэ.

Бүгүн—республикаҕа

Үп-харчы ытарчатыгар

Саха Республикатын премьер-министрэ В. Штыров прессаҕа, радиоҕа уонна телевидениеҕа таабаары аҕалыыга ураты тыгаах ыннаах балаһыанньа үөскээбитин туһунан этэ. Дуоҕабардар толору кээмэйиннэн түһэрсиллибиттэрин үрдүнэн, Осетровоҕа кураанах. Кини журналистарга кэпсээбитинэн, сыл саҥатыгар Россия правительствота биһиги республикабытыгар 60 миллиард солкуобайдаах кредити биэрэргэ дьаһайбытыттан сыл аҥара бүтүөр диэри баара эрэ 30 миллиард солкуобай кэлбит. Эрэнэриллибит кредиттэн эльбэх миллиардаах сууманы энергетическэй ресурсалары хостуур уонна оҥорор министерство баныгар биэрбиттэр. Оттон ити банк энергетическэй ресурсаларга сыана ыарыырын кэтэһэн, биһиги республикабытыгар кэлтэгэй кэпнэйэкэни да биэрбэкэ олордо.

Россия Президенэ бэс ыйын 15 күнүгэр Уһук Хотугу сир регионнарыттан аҥылык бородуукталарын уонна норуот туттар табаардарын иһин бэриэттээн төлөбүрү ирдээбит туһунан Ыйааҕы илии баттаабыта. Сорох регионнарта ити көмө хойутаата. Ону сэргэ ити дьаһал үөскээбит балаһыанньаны тосту көнньөрөр кыаҕа суох—кредит быйыл эмиэ хойутаата. Правительство маныаха сыһыаннаах уураахтарын миэстэҕэ толоруу быстар мөлтөх—предприятиелар бары бэриэттээн төлөбүрү ирдиллэр, оттон республикаҕа үп суох. Бэл саҥа хостоммут алмаастан Саха сирэ бэйэтин сокуоннай ирдэтин атыылыырын көҥүллүүр лицензияны Россия араас ведомстволара араас сылтаҕынан уһун кэм устата биэрбөттөр. Лицензия муус устар бүтүүтэ эрэ бэриллэн, саҥа алмаас атыыта дьэ ыытылынна, оттон ол үбэ хаһан кэлэрэ биллибэт.

Кредит бэриллибэтэҕэ биһиги курдук кылгас сайыннаах дойдуга көҥүтүлдьөтөх ыар охсуону оҥорор ыахханна: Осетровоҕа таһаҕас суоҕун тэҥэ.

Республика сылы туоруурдаах 475 миллиард солкуобай аада, оттон бүгүн булуллубута—100-тэн эрэ тахса миллиард солк. Билигин туругунан республикаҕа аада буолар бурдук 48 бырыһыана аҕалылынна, ордук ыарахан балаһыанньа уматын матырыйаалларынан уонна от бородуукталарынан хаччыныыга үөскээтэ.

Красноярскайга хотугу территориялары хаччыйыы проблематыгар аналлаах Бүтүн Россиятаабы сүбэ мунньах ыытылынна. Онно вице-премьер Юрий Яров, элбэх министерстволар, Россия Кини баныын, Госкомсевер уонна Уһук Хотугу регионнаах таһаҕаны таһар Россия хотугу территориятын барыларын представителлэрэ кыттыыны ылылыар.

Сүбэ мунньах федеральнай былаастар, министерстволар уонна ведомстволар итиэннэ территориялар икки ардыларыгар болҕомтоҕуйаны тыырыыны оҥорорго сорунна да, хотугу сиргэ таабаары атыылаһыы уонна аҕалыы саҥа механизмын кыайан тобулбата. Мунньах хаамыытыгар биир уонна чахчы наадалаах хардыы оҥоһулунна—Уһук Хотугу региону хаччыйар субъектар правительстволарын уонна толоруулаах былаастарын органнарын икки ардыларыгар сөбүлэһиҥ генеральнай барылын ыытан оҥорорго сорунуу. Ханнык эмит регион ити сөбүлэһиҥнэ илии баттаабата көҥүл. Юрий Яров Федерация субъектарыгар киинтэн ханнык-эмит тутулу соҥноохун таһаарыллыа суохтааҕын, территория мунурданыыттан соҕотоҕун тахсар суолу тобулуохпут, эппиэтинэһи бэйэтигэр ылынар буоллаҕына—баһаалыста, диэн бэлиэтээтэ. Итиннэ сэргэ вице-премьер бары түгэнэргэ кредити Москваҕа Федерация бары субъектара кыттыылаах үлэлиллиэҕэ диэн эттэ.

КӨХТӨӨХТҮК СЫННЬАНАЛЛАР

Алаҕар уонна Бахсы Сэбиэттэрэ бэйэлэрэ көҕүлээн үлэ дьонун сыныаатар үтүө үгэстээхтэр. Холобур, олох соторутааҕыта, табыгастаах биримэнии көрөннөр, транспорынан хаччыйан туран, Суоттуга «Доҕордоһуу» музейыгар икки тогүллээн дьону ыыта сыыппыттылар. Үлэһиттэр Өлүөнэ биэрэгэр дуоһуйа сыныаннылар, музейы дуоһуйа көрдүлэр.

Толооннооҕу оҕо садын сэбиэдиссэйэ Екатерина Николаевна Сергеева салалтатынан 25 киһи бастаан баран калбыта. Кэлин Алаҕардааҕы участковай балыыһа врача Зинаида Семеновна Нестрикова баһылыктаах эмиэ үлэһиттэрэ сыыппыттылар.

Күөх сайын биэрэр быйаҥын сомсуута былдьаһыктаах күнэр субу саҕаланаары турдахтарына үлэһиттэри сыныаты, сири-дойдуну көрдөрүү. атын оройуоннар хайдах дьаһанан олороллорун кытта билиһиннэрии үлэҕэ-хамнаска бир төһүүнэн буоларыгар саарбаҕаммат.

Быйыл дойдуга от эмиэ үүммэтэ, ханнык эмэ сэрбэйбатын аһыыр салаата. Онон алаҕардар да, бахсылар да атын оройуоннарынан дугуйданаллара чуолкай. Сүөһү аһылыгын бэлэмнээһиҥнэ ыарахан кэмнэригэр иэһилиэктэр общественнай тэриллэлэрэ күүс-көмө буолаллара чуолкай. Ол иһин ити курдук хардарыта оборолларо хайҕаныан эрэ сөп.

Василий ЛЫТКИН.

ОСКУОЛА ОЛОҔО: БЭҺИС ЧИЭППЭР

БИЛИГИН УРУККУ БУОЛБАТАХ...

Үөрэх дьыла бүтэн, оскуолалар тиэргэннэрэ уучуумпулар. Билигин урукку курдук оҕо-аймаҕы түмэр лаҕырдар да кэмчилэр. Оҕолор сайылыктарынан, ходуһаларынан ийэлэрин-аҕаларын кытта үлэлиллэр, оскуолаларга өрөмүөн үлэтэ үгэннинр.

С. М. СЛЕПЦОВ, Болтоҥо орто оскуолатын директора:

—Ааспыт үөрэх дьылыгар барыта 143 оҕо үөрэнэр. Кинилэртэн 6-ра оскуоланы бүтэрэн ситиҥхотуу аттестатын ылылар. Урукку курдук тэрээһиннээх сыныалаах суох—оҕолор төрөппүттэрин кытта оттуулар, ныырэй короллор, ыанныыксыттыылар. Былырыыҥҥы лаҕырбыт базата улахан өрөмүөҥнэ ааҕыллан турар—биллибэт дьон оҕоҕун көтүрэн, хосторун алдьатан кэбиспиттэр. Аны учууталлар бары көтэх хаһаайыстыбалаахтар, онтукаларыгар оттуохтарын мастаныахтарын аада, онон урукку курдук салайар да киһи көстүө суох курдук.

Оскуолаҕа быйыл улахан өрөмүөн ыытыллыбат. Миэбэллэр сотуллан-суулуллан, муоста, о. д. а. кыраасканнан бэлэм буоллулар. Котельнайы реконструкциялыы сылдьаллар. Ону нэһилиэк дьаһалтата оҥорторор. Оскуола котельнайыгар кэлэр оттук сезонуттан кулуун, хонтуора барыта холбоһуохтаах.

Алта үөрэнээччибит оройуон туризмҥа күрэхтэһиитигэр кыайаннар туристическай лаҕырга сыныаҥа бардылар. Эрдэ республикаҕа киирэн күрэхтэһиэхтээх этилэр да, харчы суох буолан ыытпатахтара.

В. А. ФЕДОРОВ, Хатылы орто оскуолатын директора:

—Биһиэхэ харчыбыт суоҕа оҕо сыныалаагын да тэрийэрбитигэр, өрөмүөнү да ыытарбытыгар мэһэйдээтэ. Учуутал Гаврил Николаевич Аммосов салалтатынан 20-чэ оҕо Бабаҕаҕа нирпиччэ үктүү ыытыахтээхтэрэ ситиитэн тардылыыта. Уонча оҕо Хангас Эбэ уонна Биттини сайылыктарыгар ыанныыксыттыыллар, эмиэ итиччэ оҕо теплицаҕа үлэлиллэр. Урукку Субуруускай аатынан совхоз теплицатын ылбыыт, саас рассада олордон нэһилиэниэҕэ атыылаабыт. Окко урукку курдук тэрээһиннээх барыы суох—төрөппүттэрин кытта звеноларга сылдьыахтара.

Өрөмүөммүттүттэн саамай улахаммыт—котельнайбытын оҥоруу, итиитэр системаны ыраастатыы. Үөрэх ороһуоннааҕы управленнета итиннэхэ анаан өссө муус устарга 4 мөл. солкуобайы көрбүтэ да, баччаанга диэри көҥөрүллэ илик. Онон наадалаах матырыйаалы булуута-талыыта ыарахаттары көрүстүбүт. Кыһыл тылгынан тугу ситиһиэххиний? Быйыл музейбыт баһаарга былдьанан, кыраасканаҕа эмиэ элбэх ороскуоту көрүстүбүт. Билигин учууталлар бары уопуускаҕа бардылар, бу үлэлэриннэн завхоз, сүрүннээн, дьарыктанар.

Кэпсэттэ
М. НИКОЛАЕВА.

Воронеж уобалаһа. В. П. Чкалов аатынан Борисоглебскайдааҕы үрдүкү байыаннай авиационнай училище тэриллибитэ 70 сылын туолла. Манна үгүс көлүөнэ байыаннай летчиктар үөрэммиттэрэ. Киэнэлэр Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэриилэрин сылларыгар аан дойдуга арбаммыт немец «астарын» утары сэриигэ бэйэлэрин үрдүк маастарыстыбаларын көрдөрбүттэрэ. Өстөөхтөр ахсаан өртүнэн төһө да баһыйдаллар советскай мохсоҕоллор киниларгэ сууһарыылаах харданы оҥороллоро. Билигин училище бэйэтин выпускниктарыынан ас-летчиктарынан В. Чкаловынан, П. Талалихиныынан, В. Коккинакиныынан уо. д. а. элбэх бөҕөбүөй летчиктар ааттарынан киэн туттуон туттар.

Билигин Россия кырдьаҕас үөрэҕин заведениетын базатыгар көтөр саастаабы бэлэмнии Кини тэриллэн үлэлиир. Онно курсаннар билигин үрдүк кылаастаах техниканы баһылыыллар; бэйэлэрин профессиональнай таһымнарын үрдэтиэллэр.

Снимоктарга: уолаттар самолеттары таптыы көрөллөр; Борисоглебскайдааҕы училище ветераннара.

Г. Хамельянин фотота (РИТА—ССТА).

Мэччирэн—өлгөм үүт, эмис эт туоната

Үүттүгэннээх ыйдары мүлчү тутумуохха

Бэс ыйа. Айылҕа бэрэбэтэ мунутаан силигэлээн турар кэмэ. Тула күөх. Мэнэ халлаанҥа күн талбытынан көччүйэр, ардыгар былыт быыһыттан көөчүктэнэр. Ити эрээри харах көрөр бу күөҕэ үөрдүбүттээх. Ол алаастартан.

Мугудай алаастарыгар күрэан сатыылаабыта, аҥыҥа турбута биллэр. Эрдэтэҕи арааҕы бичиммэтахтэр. Алаастар күөллэрэ, уулара уолан бараммыттар. Буоратай диэн аҥдыҥа аатталаах сытар күөлларитэн туох да орпотох, ыраахха диэри уу онно эрэ саҺарымты. йар турааннардаах, абыратабына күөх оттоох. Арай, кэмнэн эрэ буолуо, мэччирэҥнэрэ сиҥ аҕай. Мантан чугас Булгуньах сайылыта баар.

Быйыл манна И. И. Сивцев бригэдьиирдээх арендаай бригэдэ ыанньыктара сайылыыллар. Ыанньыксыттар бөҺиэ буолуохтаахтар эбит эрээри, үс сүрүн үлэҺиттэрэ уопускаҕа барбыттар. Онон киниилэри оскуола оҕолоро солбуйбуттар. Биир ыанньыксыт ноҕуруускатыгар иккилии оҕо үлэлиир. Төрдүс сүрүн үлэҺиттэрэ В. Д. Варламов отгулламмыт. Кинини В. С. Толстоухов солбуйар. Онон фермаҥа, хаһан да дьыл бу кэмнэр буоларын курдук, оскуола үөрэнээччилэрэ баҺылыыллар- көҺулуулэр. Киниилэргэ оскуолаттан нитэччи сыҺыарыллыбыт, тэҥнэ үлэлэҺэр. Бу күннэргэ эмиэ ынах ыаҺар. Оҕолор аата оҕолор, сарсыардааты ыамнарын хойутаан түмуктээн эрдэхтэриниз тиийэбит. Урутаттан үүт астыыр энергэ быйыл ахсыҥы бүтэрбит Люба Толстоухованы көрсөн кэпсэтэбит. Кини—тутаах киҺилэрэ —үүт учуоттааччылара. Оҕолор сылын ахсын ыанньыксыттыыр, сүөҺүгэ сыстаҕас буолан үүт иннэ диэн бэрнэ сыралаҺаллар эбит. СыҺыарыллыбыт 17—18, тыыс ыанахтарыттан күннэгэ центнертэн ордугу ыыллар. Оттон Наташа Потапова, Илья Дьячковскай (иккиэн бир группа сүөҺүгэ үлэлиилэр) 17 ыанахтарыттан 142 кииллэ үүтү ылар буолтар. Бастыҥнара Р. И. Коркина 170 кииллэни ыыр. Кэнники күннэргэ бу ферматтан маннааҕы арыы сыаҕар күннэгэ 6,5 центнер үүт туттарыллар буолбут. Отделение иккис арендаай бригэдэтэ (9 ыанньыксыттаах) күннэгэ 8 центнери ыырыыан буоллаҕына, оҕолор көрдөрүүлэрэ оннук куҺаҕана суох.

Көрдөрүү лаппа үрдүк буолуоҕун, тэрээҺиннэрэ сиппэтэҕэ тэппит. Бу мэччирэн үгэннигэр ынах күннэгэ иккитэ ыанар. Оҕолор күлэ-ооньуу: «Күнүс сытабыт, киэҺэ сыыньанабыт», — дэҺэлэр. Оттон ынаҕы иккитэ ыырга бириҥиҥэ ис дьиҥэ араас буолуон сөп эрээри, урутаан үүт таҺар автомашина алдьанан турарын, ноонньорбо оҥоҺуллубатын ахталлар. Билигитэ комбиноры хорчорхойдуу салатыллар. Дьиҥэр, ноонньорбо оҥорооччуну булан олороллор, уу сылытыллар эмиэ ыыхтаах эбит. Ол ыпсыыта ыаллаа илик.

—Үлэлиргэ мараата. Син дьону ыытта алтыспыт, салайсыбыт, бригэдьиирдээбит курдук саанабын эрээри, билигин олус уустугурда. Дьон уруккута буолбатах, үлэҕэ тардыспат. Фермаҕа үксэ уолаттар үлэлиилэр. Оннук буолла да туох кистэлэ кэлиэй, бэрээдэк кэҺиллиитэ, прогул да тахсара малдьэҕэ суох. ҮлэҺит да тиийбэт. Холобур, Хантайыкыта үс ыанньыксыты булбакка ыанньыктары бу Булгуньахха көҺөрөн аҕалбыппыт, Хантайыкыта буоллаҕына күҺүөрү отордуохпут,—диир бригэдьиир Н. И. Сивцев.

Иннокентий Иннокентьевич сайылыкка тахсыыта тэрээҺин үлэлэр хойутаабыттарын малдьэспэт. Ити сүөҺүнү, дьону төттөру-таары саамылааҺынка, солбуда Һыгы булуурга, атын да күннэҕи үлэҕэ үтүрүттэрэн сайылык ферма оннун була илик. Бригэдьиир кэлиитэ барыыта арыый намыраан бу күннэргэ Булгуньахха бэйэтэ көҺон тахсан, үрдуттэн үлэлиргэ былаанналар: «Олохпутун буллахха, кэлэр ыйтан үүт графигар киирэргэ үлэлэҺиэхпит», —диир кини. Үүккэ хаалыы, кырдьык, улахан. Ыам ыйытар валовойунан 16,5 тонна үүт ыаммыт, государствоҕа онтон 15,5 тонната туттарыллыбыт. Ити —бригэдэ үрдүнэн, Ньиргэдэр билититэ Уу Оҕустаах кыстык фермэтыгар тураллар. Сотору БыҺыттаахха, саҥа хаарчахха көҺоруллуохтээхтэр. Быйыл 65 ньиргэдэммиттэр. Өлүү 10-тан тахсыбыт. Бригэдэҕэ 150-ча субаннаахтар, 92 ыанньыктаахтар. Кэннилэр барыы бу бир сайылыкка киириэн көрүллэллэр. Мэччирэн ньараҕаҺа өйдөөн. Онон да ити Хантайыкыларын отордоон туҺанарга суоттаналлар, эмиэ барыы сүөҺүну ньиргиччи көҺөрөн илдьэн.

СүөсүҺүттэр билигин олорор сайылыктарын тиҥиҥэ, дьиэтэ-уота саҥатык, тупсаҕай. Туттан-хаптан да олоруулара ыраас, бэрэллэхтээх. Иҥэр ууларын уу таҺар автомашина аҕалан кутар. Эттэран, арыыларын завод дирекцията хаччыйар. Оҕолор аҺылыктарын профсоюзтара уйунар. Билитин буоллаҕына, быктах дьиэлэриттэн иилээнкэ тиийэ байэлэрэ хаччына олороллор. АҺылыктара төлөнүөҕэр, эт, арыы бориллаҕаар биҺигинн кытта сылдьыспыт профкомнарын председателэ М. М. Терютина эрэнээрэр.

Маралаайы отделениетыгар бу бригэдэни таҺынан өссө бир аренда үлэлиир. Эмиэ сүөҺү бары группатын чаастаан. Бу иккис бригэдэ ыанньыга элбэх, 9 ыанньыксыттаах. Иккиэ фермаҥан олороллор. Бастакы 4 ыанньыксыттаах ферма Лыбытахха, кыстык хотонутар хамсаабакка сайыхыыр. Бу сылын ахсын маннын. Иккис биэс ыанньыксыттаах ферма Кыттайбаҥна баар. Балар сүөсүҺүттэрэ эмиэ бөҺүөлэктэн сылдьан үлэлиилэр. Онон чахчы көҺон сайылыылара ити Булгуньахха эрэ.

Отделение сыл биэс ыйыгар государствоҕа 60 тонна үүтү туттарбыт, ити былаан 57 бырыыһыанын тэҥ. Үүккэ ааспыт өртүгэр үчүгэй ыамнаах Төлөй отделениета да эпсибэтэх. Былааннарын баара-суоҕа 35 бырыыһыан толороннор таҥнары тардыы улахан. Итиэн сылгы завода эмиэ былаанын быһар-быһаҕас толорон иҺэр. Ааспыт сылларга иҺилиэннэҥ үүтэ эпсэрэ, быйыл суох, дьон өрдөрүнөр үүтэрин тута бэйэлэрэ эрэ аахсаллар. Бу аны иҺилиэн тэр дьаҺалталарын иҺтэриттэн туспа тумуллэр, дуоҕабарлаҺыллар. Итиэн хаҺаайыстыба сүүйтэриитэ улахан. Иккиҥинэн, сүөсүҺүттэргэ урукку курдук куоталаҺыы эмиэ ыйдарыыан, сезоннарыыан тэриллибэт. Быһа хамнас. ка иитэриэстээҺин олохтоммут. Ол эбэтэр хамнас расценкатын хамсатан, улаатыннаран биэрэн иҺаллэр эбит. Холобур, быйыл муус устар ыйтан хамнас расценката 20, оттон бөс ыйыттан аны 40 бырыыһыан эбиллибит. Итинн таҺынан сыл устата бир ыанахтан ортотуттан 1600 кг үөһэ ыабыттарга расценка өссө 25 бырыыһыан улаатан биэрэр, 1800-түү кг ылбыттар саҺылыыан эмиэ бөлиэтэналлэр.

Көстөрүн курдук, үлэҺиттэргэ, ыаллардыыан хаҺаайыстыба араас усулуобуйалары көрө сатыыр. Бэйэтэ буоллаҕына курдат иэскэ олорор. Улаата турар бырыыһыанаах ссуданы, хамнаҺы төлөөҺүнтэн ордорумматт. «Иннибитигэр туох күүтэр? Бу кэмнэ хаҺаайыстыба ордон хаалар кыахтаах дуо? Тыа дьоно өруттүбэт буоллубут» диэн ыйыталаһар, мунаарар, эмиэ да быһа-баччы түмүккэ калбит кини иҺилиэккэ элбэх. Туох да диэбит иҺин, тыа дьоно сүрүн киллэрэр дохуоттара сүөҺүттэн эрэ. Оттон бородуукуоҥаны, үрүҥ ылгэни ылар, дэлэтэр кэм—бу мэччирэҥ ыйдара. Онно сыыдатыйар, тэрээҺини мөлтөтөр иннигэ иллиин соттубукка тэҥнээх. Мугудай сылгы заводун фермалара ыаҕы үстэ ыабаттара, сайылыкка бу от ыйыгар диэри оннуларын була илиитэрэ — хойутааҺын. Ол чуолкай.

С. СМИРНИКОВА.

Санкт-Петербург аттыгар баар ирдэнир-өрүҺүйэр база быыһыыр этэрээтин чилиэннэрэ уочараттаах эрчиллиилэрин ситиҥнээхтик аастылар. Маннык занятиелар кинилэргэ үүгүтүк ыытыллаллар. Быыһыыр-өрүҺүйэр этэрээт чилиэннэрэ дьыл ханнык да бириэмэтиттэн тутулуга суох парашютунан Финскэй хомо муустаах уутугар түҺэллэр. Быһата, хараабыллар тимирэр, самолеттар саахалланар түбэлтэлэриҥэр алдьархайга түбэспиттэри хайдах быыһыыргa үөрэнэллэр, эрчиллэллэр. Онуоха парашютистар хас бирдии амсаныылара, туттунуулара-хаптыныылара кыраҕыытын кэтээн көрүллэр. Хас бирдии эрчиллии кэнниттэн этэрээт чилиэннэрин мунньан олороннор ким туохха сыыстарбытын эбэтэр таппытын сиҺилии ырытыҺаллар.

Н. Беркетов фотота.

(РИТА—ССТА).

ҮҮННЭРЭРИН ҮҮННЭРЭБИТ ДА, АМТАНЫН БИЛЭ ИЛИКПИТ

Оройуон тыатын хаҺаайыстыбатын бурдугу үүннэрээччилэрэ саасскы ыһыыны болдьоҕор түмүктээбиттэрэ. Бу күннэргэ оттуу хомуллар күөх ыһыыны ыытыы, сүрүннээн, бүттэ диэххэ сөп. Оттон бааҺыналарга ыраас паары көтөҕүү, бааҺыналары сүөҺү, сылгы тэпсиититтэн харыстыыр күрүө-хаҺаа боппуруостара, үтүктүспүт курдук, үн-харчы кырыымчыгар кыҺарыйтаран, ыыйтаран быстыбаттар. Биһиги корреспондеммыт тыа хаҺаайыстыбатын оройуоннааҕы управлениетын кылаабынай агрономун Е. И. Коркинаны кытта кэпсэтэ сырыытта.

—Евдокия Ивановна, оройуонҥа киҺи сиир бурдугун —сэлиҺиннэйи үүннэрэр буолбуппут бэлиэр төрдүс сылыгар бара охсубут. Бастаан боруобаҕа диэн 100-кэнн кыайбат гектарга үүннэрбиппит, билигин сэлиҺиннэй ыҺыллар бааҺынатын иэнэ төһөгө тиийдэ? Аны эмиэ бастакы оонньуоха диэн буолбута, ол сылаанан чугаһыннан буоллаҕына, Намҥа баар иэлэнгэсэни ырааҕынан ыыллахха, Казахстаҥҥа тиийэн көрө сылдьыбыттара, өссө атыылаҺан да ылан аҕалар саваа баара, мантыкабыт ханна тиийдэ, баһаалыста, быһааран биэрбэккин эе?

—Быйыл саасскы ыһыыга оройуон үрдүнэн хаҺаайыстыбаларга 3008 гектарга туорахтаах культураны ыстыбыт. Итиитэн 1838 гектарга дьэҥинэн, 747 гектарыгар эбиэс бурдук. СэлиҺиннэй аастыт сылта 343 гектаргa үүннэрбит буоллахпытына, быйыл арыыйда кэҥэтэн 423 гектар иэннээх бааҺыаҕа ыһыыны ыыттыбыт. Былырыын күҺүүгү хомуурга 489 тонна сэлиҺиннэй үүнүүтүн хомуйбуппут. Мантан кэлэр сылдааҕы сиэмэҕэ хаалларыыан уруммуппут. Итиитэн ордугун иҺилиэннэҕэ атыытыгар биэрбиппит, оку таҺынан хаҺаайыстыбалар фураж быһыытынан туттубуттара. Атын оройуоннарга атыытыгар биэрбиппит. Оттон миэлигэлэр туста. рынан этэр буоллахха, Казахстаннан атыылаҺыах буолбуппут сыананта олус ыараханыттан тохтообуппут. Билигин «Мырыла» табаарыстыба уонна Одьулуунга «Бурдук» бааҺынай хаҺаайыстыба кыра ыамталаах миэлигэни булунан туралларын, олору күҺүн үлэлэтэр саналаахтар.

—Былырыын баччаларга кэпсэтиибитигэр, Евдокия Ивановна, сэлиҺиннэйи оройуон тас өртүгэр таҺаарбаппыт, барытын бычыгыраппакка миэстэҕэ хаалларабыт диэбитиг...

—Кырдьык, итинник баара. Ол гынан баран манна бирии өйдөөххэ иаада, бастакытынан, кэлэр сыллааҕы сэлиҺиннэй сиэмэтинэн бэйэбитин төлөрү хаччыммыппыт, иккиҥинэн, итиннигэбитин эбиэс сиэмэтигэр атастаспыппыт, онон таска тоҕохоро таҺаарыы суох.

—Туорахтаах культураны ыһыы кэнниттэн салгыы ыһыы үлэтин иккис болдьоҕунан аатталар —күөх үүнээйи ыһыыта ыытыллыбыта, быйыл бааҺынаттан хомуллуохтаах суоҺу аҺылыгын бэлэмнээҺин, үүннэрэн үлэлэрин билиҺиннэрбэккин эе?

—Маныаха инаан хаҺаайыстыбалар оройуон урдүнэн уопсайа 2133 гектарга күөх үүнээйи ыһыытын түмүктээтилэр, итиитэн 1187 гектара сиилэскэ, 946 гектара оттуу хомуйуурга анаммыылар. Ааспыт сайын бааҺынаттан 2418 тонна оту бэйэ үүннэриититтэн, 498 тонналаны элбэх сыллаах от соҕотоҕоскалаабыппыт. Сиилэни 3111 тоннаны бэлэмнээбиппит. КүҺүүгү хомуурдан 1241 тонна соломо эмиэ сүөҺү аҺылыгын быһыытынан туҺаныллыбыта. БааҺынаттан сүөҺү аҺылыгын бэлэмнээҺиигэ, сүрүннээн, табаарыстыбалар бурдук үүннэрэр звенолара үлэлэһэллэр.

—Быйылгы ыһыы үлэтин иннинэ техника уматыга ыараабытынан, хаҺаайыстыбалар өссө хаар баарыттан аймаммыттара, оттон бааҺынаҕа минеральнай уоҕурдууну киллэрии туҺунан этэ да барыллыбат, кыайтарбатаҕа, маныаха туугу этиэн этэй? Аны иллэрээ сыл республикаҕа тэриллибит «Саха бурдуга» ассоциацияҕа оччолорго «Мындаҕаайы» совхоз биир бастакынан киирбитэ, бу саҥа ассоциация бэйэтин аналын да быһыытынан, бэйэтин тула түмэр бурдугу үүннэрэр хаҺаайыстыбаларга бары өртүнэн көмөлөһүөхтээҕэ, ити үөһэ ахтан аҺарбыт миэлигэни ыпсаран булуурга да буоллун, өссө Мырылаҕа тутуллуохтаах сүүһүнэн тонна бурдугу харайар ыскылааты тутуурга үбүнэн көмө оҥорорун туһунан кэпсэтии баара, маныаха үлэ-хамнас төһө сыҕарыйда?

—Кэлэр сыллааҕы ыһыыга оройуонна 2700 гектарга ыраас паар көтөҕүллүөхтээх, итиитэн билигин олох дуоҺа суоҕар үлэ барда, итини уматы кэмчитиэн диэн быһааралла. БааҺыныаҕа уоҕурдуу быһыытынан балбаахтан атын киллэрилиитэ диэххэ сөп. ХаҺаайыстыбалар, үптэригэр кыычыйтаран, минеральнай уоҕурдууну ыла сатаабатылар, өссө саас 1 тонна уоҕурдуу сыананта 70 тыһыынча солкуобай этэ. Итинник үп суоҕунан бааҺыналар күрүөлэрин саҥардан оҥоруу өнүйбэт. БааҺыналарга бэлиэргиттэн ынах, сылгы киирпитэ саҕаланна, бу ордук Одьулуун. Хатылы уонна Сылаг хаҺаайыстыбаларыгар сыһыанаах. Наар үп суоҕунан ньоҺур тутуннахпытына, бурдуктан көлөҺумматтан тилиннэрэр уустугуруон сөп. Бурдук сарайдарын, күрүө өрөмүөнүн хаҺаайыстыбалар бэйэлэрин күүстэриҥэр эрэ суоттанар кэмнэрэ кэлэ, үөһэттэн үбүлэнэрэ уустугурда. Оннооҕор билигин толоруллубут үлэ төлөбүрэ кэмигэр кэлбэт. «Саха бурдуга» ассоциация Мырылаҕа үбүлэн туттарыах буолбут бурдугун ыскылаата эмиэ үп суоҕунан букатын симэлийдэ. Быһата, ассоциация правительстволтан ааныа үбүлэммэт буолан, хаччыйар эйгэтэ сүрдээх кыараҕас.

Төһө да совхоэтартан арахсан хаҺаайыннааһын саҥа көрүүгэриҥэр киирбиттэрин иҺин урукку идэтийбит, бурдук үүннэриитинэн дьарыктанар звенолар сүрүн күүстэрин өйүлбэккэ бу кэмнэ диэри биргэ тутуһан кэлбиттэрэ, үрэллибэтэхтэрэ, бааҺынаттан ылыллар оту-бурдугу салгыы сайыннаран үүннэриҥэ эрэли үоскэтэр.

Оройуон бурдугу үүннэрээччилэрин иннигэр күҺүүгү хомуурга диэри сиргэ ытта үлэҕэ үгүс түбүк-садьык баар.

Кэпсэттэ

П. СЫРОВАТСКАЙ.

Субуотатааҕы кулууп: „Омурҕан"

СЫЛААС ТЫЫННААХ СИР

Бу туһунан «Сахаада» хаһыакка экстрасенс Н. Слепцов суруйан турар. Былыргы сахалар дьиэ оҥуор булууга ураты болҕомтолоохтук сыһыаннаһыаллара. Онтон мин эйиэхэ бинир холобуру кэпсиэхпин баҕарабын.

Балтараа сүүсчэнэ сыл анараа өртүгэр Чааркаан Мэхээлэ диэн уол кэргэн ылбыт, Ыһыах Ыспыт диэн сайылыкка балаҕан туттаары гыммыт. Ол эрэзэри сири-уоту бас билэн сабардаан олорор баай бинир балаҕан оҥуор көҥүллээбэтэх. Хомойбут-хоргуйбут эдэр дьон малларын сыыһын сүкпуттэр да тыаны нэйэн тус арҕаа бара турбуттар. Ити курдук үс күн айаннаан баран сис тостубутугар үөскээбит күөлү булбуттар. Күөл илиҥнилин-соҕуруу өртүгэр көнө баҕайы ырааһыйалаах үһү, онно чугаһаан кэлиилэригэр сүрдээх ичигэс баҕайы тыал ил гыммыт. Онтон сылыктаан сылаас тыыннаах сир эбит диэн эдэр дьон балаҕан туттан киирэн барбыттар. Бу билигин Чааркаанар олохторунан аатталлар Чоҥоруутта сайылыктан баара-суоҕа үс эрэ биэрэстэлээх сир эбит. Кэлин оҕонньор кырдьан олорон, ойум баллан итиччэ чугас сири үс күн хааман булбутум эҕэ диир эбит.

Эдэр ыал бу, этэргэ дылы, көмүс ньээкэ буолбут уйаларыгар 7 кыыс, 7 уол оҕону торетон ыалдьон ойоҕоостуттар. Сүрүҕэ-бэлэҥэ бэрт буолан сир солоон бурдук ыһан, бултаан-алтаан, ынах, сылгы иитэн Чааркаан 14 оҕону быр-баччы иилпит.

Оҕолоро ыал буолан төрөөбүт балаҕаннарыттан арахсан барыылара биир туспа кэрэ кэнсээн. Саамай улахан уолун—Былатыаны оҕонньор Чоҥоруутта халдьыатыгар тыаны солотон сонуок оҥорторон, балаҕан туттаран олохтообут. Иккис уолун Өндөрөйү арҕаа баска салайан олохсуппут. Мааны уолун—Лэҕэйи Былатыан уонна Өндөрөй ыраах ардыларыгар халдьыаҕа солонон олор диэбит. Улахан Легентейүн Үһүн Күөнэхтээхха сонуоккун солоп, дьиэҥин тутун диэн буолбут. Улахан Ньукулайы бэйэтиттэн арыый хаддьы арҕаа диэки олохтообут, оттон Аччыгый Ньукулайга бэйэтин дьиэтин таһыгар сонуогун оҥорторбут, дьиэтин туттарбыт. Оҕонньор солоппут сонуоктарын колхозтааһын саҕана өссө кэнэтэннэр Чоҥоруутта тулатыгар сэттэ сонуок, сэттэ өтөх биллигин да бааллар.

Сэттэ кыыһыттан биэһэ соҕуруу үрдүккэ кэргэн тахсыталаан, сэрии, кобүү будулҕаныгар сүтэрсэн кэбиспиттэр. Оттон икки кыыһа—икки Хоборос Мугудайга арҕалар аҕаларын уубугар кийинт буолан, ыччат боҕону уубаппыттар. Улахан Хоборос Сивцев Николай Григорьевич—Таҥараһыт Ньукулайа диэн кийиэхэ кэргэн тахсан Чурапчыга биллэр Таҥараһыттар ыччаттарын төрүттээбит. Хоборос орто уола 75 саастаах Сивцев Гаврил Николаевич аҕам эх сир солоон бурдук бөҕөну ыһаллара, дьиэ-кэргэн бинир кийитигэр ортотунан 100-түү түүтэх тиисэр гына суоттаналлара диэн кэпсээччи.

Аччыгый Хоборос эмиэ аҕыс оҕоломмут. Сивцев Никита Лазаревич диэн Мараланайы кырдальыгар олохтоох киһиэхэ кэргэн буолбут. Сэрии иннинэ сэрии кэмигэр кыыстара Елена Никитична оройуонга бастыҥ спортсменканан биллибитэ. Оттон Февронья Никитичнаны Дьокуускайга тыа хаһаайыстыбатын техникумугар үөрэммиттэр барыы үчүгэйдик билэр буолуохтаахтар.

Сэттэ уолтан эмиэ ыччат боҕо хаалбыт, саамай элбэх оҕолоохторо Өндөрөй эбит. Билигин Мугудайга Варламовтартан кырдьаҕастара Алексей Андреевич, киһи барыта таптаан ааттыырынан Лүөнкэ, олорор, күн бүгүнүгэр диэри кадровай булчут. Өлөөнөтүнэн элбэх сиэн тапталлаах эйиэлэрэ, эбэлэрэ. Мугудай нэһилиэгин производствотын атын да салааларыгар Чааркаан Мэхээлэ ыччаттара үлэлиллэр. Дьоҥҥосэргэҕэ сыһыаннарынан, майгыларынан – суобастарынан эдэрдэргэ холобур буолар дьон.

Алаһа дьиэ миэстэтин таба тайаныыттан киһи олоҕо тутулуктаах дуу диир санаа кэлэр. Ыччат кэлиитэ, суоһуур-ас торолуйуута, ил-эйэ, соргу-таалаан олохсуйуута сир хайдаҕыттан эмиэ тутулуктаах буолаарай? Чааркаан Мэхээлэ сыдьааннара Саха сирин араас оройуоннарыгар тиийдилэр эрээри, сибэзстэрин быспаттар, бэйэ-бэйэлэрин өйөөн, өйдөөн олороллор. Хос эйэлэрэ итиниэхэ эмиэ утуолаах буолаарай?

Татьяна ЗАХАРОВА.

Спорт ● Спорт ● Спорт

Кыахтарынан кииристилэр

Соторутаатыта Майа сэлиэниьэтигэр республика «Эдэр эрэллэрэ» диэн оскуола оҕолорун ортолоругар чэпчэки атлетикаҕа уонна сахалыы ооньуулларга күрэхтэһии буолан ааста. Онно барыта 22 оройуоннан 260-са оҕо спорт алта көрүнэр илиҥнэлин түһүүлэр.

Оҕуннан ытыыга тыгаанныыгынаах киирсиилэр буоллулар. Уолаттарга биһигиттэн Ваня Адамов 75 очколаах чемпионнаата, оттон кыргыттарга Маша Коркина (34 очколаах) иккис, Маша Дьяконова (31 очколаах) үһүс миэстэни ыллылар. Бу көрүүгэ уопсай түмүккэ биһиги оҕолорбут бастаатылар, иккискэ горнайдар үһүскэ өлүөхүмэлэр таҕыстылар.

Хапсаҕайдаһан туттууга биэс ыйаахыгыта киириистилэр, итиннэ түөрдэ зачеттаах. 70 кг диэри ыйаахынаахтарга Саша Андреев үһүс буолла, оттон 70 кг үөһэлэргэ Марчын Эмедеев бастаата. Түмүккэ бүлүүлэр уонна эвен-бытаантайдар кэнниэриттэн үһүс буоллубут.

Кыргыттар 1000 уонна 1500, уолаттар 1500 уонна 3000 метртэ сүүрдүлэр. Манна Уус-Алдантан сылдьар ини-бии Гриша уонна Алеша Тарснайдар ордук табыллан кытыннылар, кыахтаахтарын көрдөрдүлэр. Оттон кыргыттарга мэнэлэр эрэллэрэ Лариса Трофимова икки дистанцияҕа кыайылаабыынан буолан күннэтэ. Биһигиттэн 1500 метргэ Сахан Егорова бэйис, эмиэ ити дистанцияҕа Коля Захаров төрдүс, оттон 3000 метргэ сүүрүүгэ Женя Чичигинаров үһүс буоллулар. Кини биримэтэ 10 мүн. 02 сек. Түмүккэ үһүс буоллубут.

Национальнай ыстаныалар дьон болҕомтотун тартылар. Көрдөрүүлэрэ даҕаны куһаҕана суох. Дьокуускайтан сылдьар П. Козырев кылыыга 41 м 53 см, Мэҥэ-Хаҥаластан А. Свешников 40 м 83 см түстүлэр. Чахчы кыахтаах уолаттар кэнниэриттэн Алаҕар орто оскуолатын үөрэнээччитэ Женя Оконешников 38 м 48 см кылыйан үһүс биринстаах миэстэҕэ таҕыста. П. Козырев ити көрдөрүүтүнэн Саха Республикатын спордун маастарын нуорматын толордо. Куобахтаахыгыта Женя 31 м 29 см түһэн төрдүс буолла.

Оскуола оҕолорун бу күрэхтэһиилэригэр наартаны үрдүнэн ойуу эмиэ книрда. Онно уопсай түмүккэ мэнэлэр бастаатылар, иккискэ эвен-бытаантайдар таҕыстылар.

Мас тардыһыыта 7 ыйаахыгыта сүрдээх хатыһыылаахтык, тыҥаһыннаахтык барда. Зачекка үс юһи түмүгэ аҕыйынна. Онно Чурапчы орто оскуолатын үөрэнээччилэрэ 50 кг Сеня Собакин, 55 кг Петя Федоров, 80 кг диэри Гоша Сивцев чемпионнаатылар. Уолаттар кыахтарын таба туһаннылар. Спорт бу көрүнэр финалга Сеня Собакин К. Монастыревтыын (Томпо) киирсиитэ, Петя Федоров мэнэлэр эрэллэрин, улахан дьоҥҥо 56 кг үһүс миэстэлээх В. Цыпандиналарын 2:1 ахсаанынан хотуута, Гоша Сивцев олуохумэлэр баттаамалаахтарыныын киирсиитэ көрөөччүлэри улаханнык сэргэхситтэ. Онон түмүккэ биһиги уолаттарбыт эрэллээхтик бастаатылар. Иккиһи мэнэлэр, үсүһү намнар ылылар.

«Эрэллэр» күрэхтэһиилэригэр уопсай түмүккэ мэнэлэр кыайылаабыынан буоллулар, биһиги оҕолорбут иккиһи ылылар, уусалданнар үһүс миэстэҕэ тигистилэр. Бастаан да ыытылларынан соччо куһаҕана суох кииристилэр, бойдоларын кыахтарын туһанан сатаатылар. Кыайылаахтар, призердар сыанналаах бэлэхтэриэн бэлиитэнилэр, медалларынан наҕараадаланнылар.

«Эрэллэр» күрэхтэһиилэрэ мантан иннэ сыл ахсын ыытылларыгар эдэр спортсменнар улахан эрэллээх таҕыстылар.

Степан АЛЕКСЕЕВ,
общественнай тренер.

Оҕолор эттэрин-хааннарын чэбдигирдиигэ Порфирий Корнеевич Иванов туттар ньымата өр кэмигэ эмиэ үлэһиттэриэн даҕаны, оскуолаларга даҕаны болҕомтоҕо ылыллыбакка сылдьыбыта. Ол билигин улахан да дьоҥҥо, оҕолорго да туһаттан атыны аҕалбатын биллилэр. Билигин оҕо садтарыгар 16—18 кыраадыс сылаас хосторго кырачааннар сыгынньах туруусутунан эрэ сылдьаллар. Оттон обургу оҕолор хаарта атах сыгынньаҕын сүүрэн тахсаннар тымныы уунуу үрдүлэриигэр кутталлар.

Снимокка: маҥнык мунүүтэни оҕолор тэнийбэккэ күүтэллэр.

Л. Свердлов фотота (РИТА—ССТА).

●

Эҕэрдэлиибит!

Убаастабыллаах доҕорбутун, табаарыспытын, үгүс сылларга оройуоннга тыа хаһаайыстыбатын массыыналарын саахала суох үлэлэппиэрин хаччыйсыбыт, араас эпиэттээх хаайыстыбаннай үлэлэргэ ыҥырыллан үлэлээбит Дмитрий Денисович ТРОФИМОВЫ 55 саһын туолбутунан иитиитик-истиҥник эҕэрдэлиибит. Үлэ туһугар сүрүн тускулуун, ыллыктаах тылын-өһүн бар дьоҥҥор күүс көмө буолуохтун, кинилэр өйөбүлэриэн ыла туруохтун. Кэргэнигэр Мария Михайловнаҕа, оҕолоргор, сиэннэргэр уонна тус бэйэҕэр чэгиэн доруобуйаны, уһун дьоллоох олоҕу, үлэҕитигэр ситиһиилэри баҕарабыт.

Доҕотторуҥ, табаарыстарыҥ: П. Т. Аржаков, В. И. Кривошапкин, Е. Е. Васильев, С. И. Яковлев, П. Г. Попов, И. Н. Сивцев, В. М. Неустроев.

х х х

Күн-түбэй иҥэбитин, эҕэбитин, хоту көһөрүү кыттыылааҕын Анна Егоровна МЕСТНИКОВАНЫ 67 саастын туолбуккунан иитиитик-истиҥник эҕэрдэлиибит. Эйиэхэ чэгиэн доруобуйаны, кырдьыыга, ыарыыга бэриммэккэр, мэлдьи үөрэ-көтө, күүс-көмө буола сылдьар баҕарабыт. Иҥэлин амарах сыһыаныҥ, истиҥ сүбэҥ-аманаҥ иһин барҕа махтал.

Оҕолоруҥ, сиэннэриҥ, балтыҥ, кийиитиҥ, күтүөтүҥ уонна Мотя.

х х х

Күндүтүк саныыр күн-түбэй иҥэбитин, эҕэбитин Мария Егоровна КЛИМОВАНЫ 70 саастын туолбуккунан уонна күнду аҕабытынан, эҕэбитиннин, хоту көһөрүү кыттыылааҕа КЛИМОВ Роман Михайловичтын ыал буолан биргэ олорбуккут 40 сылынан истиҥник эҕэрдэлиибит. Эдэр-сэнэх да буолбатаргыт ыалдьар диэн билимэҥ, кырдьарга бэриммэҥ, Биһиги туспутугар ахсаабат кыһамньыгыт, истиҥ сыһыаннгыт иһин барҕа махталбытын тиэрдэбит. Сүүс сааскытын туоларгытыгар, хос сиэнэргитин ымманыйа көрөргүтүгэр баҕарабыт.

Сиэннэргит: Афоня, Гриша, Рома, Надя, кыыскыт Мария, уолгут Афанасий, күтүөккут Гаврил.

х х х

Күнду эдьиийбитин Мария Егоровнаны 70, күтүөлпүтүн Степан Игнатьевиһы 80 саастарын туолар үөрүүлээх юбилейдарынан уонна ыал буолбуккут 45 сыла туоларынан истиҥник эҕэрдэлиибит. Эйиэхэ саха алмааһыныы чэгиэн доруобуйаны, уһун дьоллоох олоҕу, Григорьевтар ытык кырдьаҕастара аатыра олороргутугар баҕарабыт.

Оҕолоргут, сиэннэргит, Портнягиннар.

АТЫЫЛЫЫБЫТ

«Кэнчээри» табаарыстыба коммерческай маҕаһына маҥнык табаардары атыылыыр:

—задвижкалар: 50 мм—40 тыһ. солк.;
80 мм—55 тыһ. солк.;
100 мм—70 тыһ. солк.;
150 мм—90 тыһ. солк.;
—ДАТ электродвигателлэр—85 тыһ. солк.;
—электропровод 2х2,5—1 м—60 солк.;
—телефон, радио провода (ТРП 2х05)—1 м—80 солк.;
—үс утахтаах электрокабель—1 м—300 солк.;
—фруктовай утахтар—1 быт. (1,5 л)—2 тыһ. солк.;
—«Москвич» массыына саппаас чаастара;
—«Иж-Юпитер», «Урал», «Восход» саппаас чаастара;
—«Адидас» кроссовкалар араас размердара. Сыната: 14—18 тыһ. солк.;
—оҕо, дьахтар, эр киһи сайыннгы, күһүннү тапастара.

Тэрилтэ ЗК-6, ЗК-9 насостарга, котельнайдарга туттуллар дымосостарга, вентилятордарга сайаапка ылар.

Аадырыспыт: Чурапчы сэл., интернат-оскуола спортзала, «Кэнчээри» коммерческай маҕаһына.

Түөрт саастаах аты туох баар кэлүнэр, миниллэр тэриллэри оту оҕустарардаах мотоблокка атастаһабын эбэтэр атыылыыбын. Аадырыһаччылар 21-457 уонна 26-286 №-дээх телефоннарынан билсиҥиҥ.

х х х

1981 сыллаахха оноһуллубут «Москвич-2140» автомашинаны «Урал» мотоциклга атастаһабын. Аадырыһым: Одьулуун, Яковлев уул., 2 №-рд. Пинигин Егор Дмитриевич.

х х х

Быйыл саас төрөөбүт оҕолоох ынаҕы колскалаах мотоциклга атастаһабыт (марката сөгнөһүүнэн). Баҕалаахтар 21-942 №-дээх телефонунан билсиҥиҥ.

Редакторы солбуйаччы М. Н. СИДОРОВА.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

Учредители (соучредители) газеты «Саҥа олох»—Министерство печати и массовой информации Республики Саха (Якутия), Редакция, Местная администрация района, Районный Совет народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж—3250.

Зарегистрирована Саха (Якутской) региональной инспекцией по защите свободы печати и массовой информации.

ЗАКАЗ № 78. Чурапчинская районная типография Мининформпечати Республики Саха (Якутия). с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а».